

НАРЦИСИЧНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ: ДОСЛІДЖЕННЯ СТАТЕВИХ ВІДМІННОСТЕЙ NARCISSISTIC SELF-REGULATION: STUDYING SEX DIFFERENCES

У статті здійснено емпіричний аналіз статевої специфіки функціонування нарцисичної саморегуляції. Виявлено значні статистичні відмінності показників нарцисичної саморегуляції у чоловіків та жінок, зокрема жінки характеризуються менш функційним типом діяльності системи Я, більшим Я-безсиллям (зростаюча тенденція до почуттів безпорадності та зневіри, архаїчного дисоціативного захисту Я від самоціннісного «надлому»), більшою тенденцією до втрати контролю над емоціями та прагненнями (схильності до імпульсивної поведінки та афективних коливань), більш актуальною потребою у архаїчному догляді Я та прагненні до ідеального Я-об'єкту (більш значуща потреба злиття із важливим ідеалізованим об'єктом та потреба регресії у архаїчну фантазію щодо неодмінно стабільних та заспокоюючих об'єктів), більш важливим прагненням похвали (підтвердження як компенсація внутрішніх сумнівів у собі, позитивна оцінка оточуючих як спосіб стимуляції самоцінності), вищою потребою у симбіотичному захисті Я та іпохондричному захисті від тривоги (з одного боку є потреба у злитті із більш сильним об'єктом, якого бракує у внутрішній структурі Я-репрезентацій, а з іншого – психосоматична інфляція як спосіб утвердження самостійності крізь фізично-симптоматичні сигнали тіла). Загалом, для жінок більш притаманна перехідна форма інтеграції ідеалізованого об'єкту у Я-структуру, порівняна редукція самоцінності та деяка більша дисфункційність нарцисичної саморегуляції. Нарцисична саморегуляція осіб жіночої статі у значній мірі орієнтована на збереження цілісності Я через орієнтацію на зовнішні підтримуючі об'єкти, які можуть грати роль перехідних структур для самозаспокоєння, резонуючи із дифіцитарністю інтроєктованих об'єкт-репрезентацій батьківських фігур.

Ключові слова: нарцисична саморегуляція, система Я, нарцисим, Я-об'єкти, самоцін-

ність, архаїчні психічні захисти, нарцисична трансформація, психоаналітична теорія.

The article provides an empirical analysis of the sexual specificity of the narcissistic self-regulation functioning. Significant statistical differences in indicators of narcissistic self-regulation in men and women were revealed. Women are characterized by a less functional type of Self-system, the greater powerlessness of Self (the increasing tendency to feel the helplessness and use the dissociation as notional defense against the "breakdown" of self-esteem); the greater tendency to lose control over emotions and aspirations (the more impulsive behavior with affective fluctuations); the more urgent need for archaic care and the desire for an ideal Self-object (a more significant need to merge with an important idealized object and the need to regress into an archaic fantasy of necessarily stable and reassuring objects); the increasing importance of desire for praise (confirmation as a compensation for internal self-doubt, when the positive evaluation is a way of self-worth stimulation); a higher need for the symbiotic protection of Self and the hypochondriac protection against anxiety (on the one hand there is a need to merge with a stronger object, which is lacking in the internal structure of Self-representations, but the psychosomatic inflation as a way of asserting independence through physical-symptomatic body signals on the other). A transitional form of integration of Self-objects into the Self-structure are more typical for women, less for men. A comparable reduction of self-worth, and some greater dysfunction of narcissistic self-regulation are more characteristic also. The narcissistic self-regulation of females is also about the greater extent orientation (the orientation towards external supporting objects), which can play the role of transitional structures for self-satisfaction, resonating with the deficit of introjected object-representations of parental figures.

Key words: narcissistic self-regulation, Self-system, narcissism, Self-objects, self-worth, archaic mental defenses, narcissistic transformation, psychoanalytic theory.

УДК 159.964:616.89
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.18>

Клименко М. Р.

доктор філософії з психології,
старший викладач кафедри
теоретичної та практичної психології
Національний університет
«Львівська політехніка»

Вступ. Нарцисична саморегуляція – одна з найбільш архаїчних форм підтримування особистісної самоцінності, інтегрованої Я-структури, узгодженості уявлень індивіда про себе [2]. Більш конструктивні чи деструктивні форми нарцисичної саморегуляції формуються на базі ранніх об'єктних стосунків, досвіду комунікації з значущими батьківськими фігурами, що інтроєктуються та інтегруються у загальну структуру Я у вигляді об'єкт-репрезентацій та внутрішніх саморегулятивно-ціннісних імперативів (це, зокрема, підтримуюча та стабілізуюча роль материнського об'єкту, ідеалізовано-сильна роль батька, що раціоналізовано трансформуються у елементи ціннісної сфери та є ґрунтом формування Супер-Его у більш дорослому віці, а також всі усвідомлювані чи динамічно неусвідомлювані спогади, думки,

фантазії, ідеї, зафіксовані у пам'яті вчинки, досвід переживань, що афективно стосуються Я та складають символічний остов самоусвідомлення) [1]. Дисфункційні форми нарцисичної саморегуляції найяскравіше виражаються у порушенні особистісної цінності, активному використанні компенсаторних механізмів психіки, щодо підтримування особистісної інтегрованості, зокрема регресії, дисоціації, заперечення, ідеалізації чи знецінення [1; 2]. Проблема нарцисичної саморегуляції неодноразово висвітлювалась у працях таких психологів-науковців психоаналітичної парадигми як: О. Ранк, З. Фройд, В. Райх, Г. Розенфельд, Г. С. Салліван, О. Кернберг, Х. Кохут, Н. Мак-Вільямс, Дж. Мак-Дугал, Н. Шварц-Салант, Ф. Денеке, Б. Хільшеншток та ін. Поняття нарцисичної саморегуляції зазнавало трансфор-

мацій та вивчається в рамках загальної психодинамічної теорії нарцисизму й інтегративно охоплює торії первинного та вторинного нарцисизму, нарцисичної трансформації особистості, теорії нарцисизму в рамках клінічного дослідження його патологічних та здорових форм, теорії нарцисизму як архаїчного ядра Я.

Загалом зміни у нарцисичній динаміці можуть ініціювати формування як сильного Я (висока адекватна самоцінність, самодостатність та віра в себе, спроможність детоксикувати негативну валідизацію Я, інтегрованість Я-уявлень), так і безсилового Я (стійке знецінення себе, пустка у задоволеності собою, плутанина у ідентичності та самоусвідомленні). Так індивідуальних досвід розвитку особистості (зокрема відмінності у стилях виховання, особливостях психодинамічного сприйняття батьківських фігур дівчатами та хлопцями) впливатиме на функційність її Я-системи та діяльність нарцисичної саморегуляції.

Мета статті. Теоретично проаналізувати та емпірично дослідити особливості нарцисичної саморегуляції у чоловіків та жінок, виявити домінуючі параметри Я, що визначають дискурс його функціонування, проаналізувати можливі психодинамічні предиктори формування відповідного типу нарцисичної саморегуляції у чоловіків та жінок.

Методи. Для досягнення мети дослідження було використано методи абстрагування, аналізу, синтезу та порівняння, за допомогою яких було сформульовано теоретичну концепцію статевих відмінностей нарцисичної саморегуляції та здійснено опрацювання емпіричних результатів. Статистичний аналіз відмінностей реалізовано за допомогою t-критерію Стюдента у програмі Statistica версії 8.0.

Результати. Для емпіричного вивчення особливостей нарцисичної саморегуляції осіб різних статей проведено дослідження за участю 360 осіб віком від 17 до 21 років, що є студентами вищих навчальних закладів м. Львова. Опитано 227 жінок та 96 чоловіків. Варто зазначити про можливе обмеження дослідження: такий кількісний статевий розподіл досліджуваних швидше даватиме картину тенденції щодо можливих відмінностей. Це було враховано.

Для реалізації задуму дослідження використано такі методику оцінки нарцисизму «Self» (Ф. Денеке та Б. Хільгеншток) [2].

Методика оцінки нарцисизму «Self» (Ф. Денеке та Б. Хільгеншток) містить такі параметри оцінки нарцисизму: безсиле Я, втрата контролю емоцій та прагнень, дереалізація/деперсоналізація, базовий потенціал надії, незначуще Я, негативне тілесне Я, соціальна ізоляція, архаїчний догляд, грандіозне Я, прагнення до ідеального Я-об'єкта, прагнення похвали та підтвердження, нарцисичний гнів,

ідеал самодостатності, знецінювання об'єктів, ідеал цінностей, симбіотичний захист Я, іпохондричний захист від тривоги, нарцисична користь від захворювання. Також в результаті опитування можна вивести коефіцієнт нарцисизму та інтегративний індекс функціонування Я-системи. Методика оцінки нарцисизму «Self» дає змогу здійснити психодинамічний огляд Я-структури особистості, через доступні для саморефлексії параметри, оцінити показник нарцисизму в континуумі норми-патології. В межах актуального дослідження вивчався неклінічний нарцисизм.

Реалізуючи порівняння результатів опитування жінок та чоловіків зафіксовано статистично такі значущі відмінності показників нарцисичної саморегуляції: індекс функціонування системи Я ($t=-2,23$, $p\leq 0,05$); безсилля Я ($t=-3,09$, $p\leq 0,005$); втрата контролю над емоціями та прагненнями ($t=-3,04$, $p\leq 0,005$); потреба у архаїчному догляді ($t=-3,63$, $p\leq 0,005$); прагнення до ідеального Я-об'єкту ($t=-2,56$, $p\leq 0,05$); прагнення похвали ($t=-4,19$, $p\leq 0,0005$); симбіотичний захист Я ($t=-3,91$, $p\leq 0,0005$); іпохондричний захист від тривоги ($t=-2,88$, $p\leq 0,005$).

Показник **індексу функціонування системи Я** інформує, що у осіб жіночої існує зниження ефективності регулятивних механізмів Я (зниження є статистично значущим, проте сам показник зафіксований у середніх значеннях).

Параметр, що визначає **силу Я** характеризується зростаючою тенденцією до станів безпорадності, безнадійності, дисоційованості у жінок більше, а ніж у чоловіків. Сила Я у нарцисичній саморегуляції окреслює спроможність до життєствердної активності, яку може здійснювати лише інтегроване Я, лояльне до власної індивідуальної багатогранності. Натомість слабкість Я можуть супроводжувати: вище почуття загальної тривоги; дещо менш цінне сприйняття себе та світу; актуальність страхів соціальної невдачі; більша особистісна неспроможність; можливі частіші стани переживання беззмістовності існування, безперспективності, що створюють загрозу цілісності у сприйнятті себе [2; 6].

Таке особистісне безсилля – своєрідна психологічна беззахисність, чи то примарність перед обличчям дійсності. Тенденція до переживання внутрішнього безсилля може у більшій вірогідності продукувати віру людини у ідею неспроможності вплинути на ситуацію, або її змінити. Також відчуття безпорадності може, в певній мірі, послаблювати зв'язки особи із ціннісно-смысловими конструктами, які вона здатна розпізнати у світі [5].

Особам жіночої статі більш притаманна тенденція до втрати **контролю над емоціями та прагненнями**. Зростання слабкості Я за параметром емоційного контролю може свід-

чити про частіші ситуативні коливання психічних станів та потребу у віднайденні відносного балансу. Проте, все ж, хоча відмінності показників чоловіків та жінок є статистично значущими, їх значення є мало відмінними в умовах методики та її нормативних показників, й діагностують відносно середній рівень контролю.

Разом з цим жінкам більш притаманною є тенденція до використання регресивних способів захисту від психічної напруги, наприклад фантазія про безкінечне єднання із природою, що відображає інфантильну потребу у захисті. Такі явища актуалізують потребу у **архаїчному догляді**, що є пошуком відносно стабільних об'єктів, що, на відміну від розчаровуючих реальних стосунків, могли б створити відчуття сталості, дати гарантію незмінності, необхідних для переживання внутрішньої безпеки [2; 3; 11]. Тож регресивні стани є більш ресурсними саме для жінок.

Також, психодинамічно, для жінок більш важливо зберігати об'єкт прив'язаності схожий до об'єкту раннього дитинства (безумовна материнська прихильність), що створює переживання своєї екзистенційної безпеки. Потреба у архаїчному догляді актуалізується захисними механізмами за умови потреби у стабільності, та впевненості, які особа через певні причини зараз, або загалом переживає у нестатку [12]. Цей параметр нарцисичної саморегуляції також може розкривати відмінність психологічної моделі прив'язаності, оскільки відображає характер базової довіри до себе та значущих оточуючих.

Для жінок, на відміну від чоловіків, більш притаманною є тенденція прагнення до **ідеального Я-об'єкту**, об'єкта, який би у фантазіях людини визнавався сильним та непохитним. Ідеальний об'єкт відіграє роль своєї підтримки сили Я, ідентифікація з яким стимулює та підсилює прочуття власної значущості поруч із ідеалом. Параметр також може відображати інтерналізований авторитетний образ, що долучається до структури Его-ідеалу, як об'єкт символічної ідентифікації. З іншого боку (на противагу регламентуючій функції Супер-Его) [4; 6].

Варто лише наголосити, що для жінок потреба у ідеальному Я-об'єкті, як ідеальному об'єктному образі, є дещо більш акцентованою, ніж для чоловіків, і свідчить про більшу лібідальну катектованість персональних авторитетів. Такі Я-об'єкти є невіддільними від Я особистості, та, наче, внутрішньо допомагають «контенейрувати» негативні стани індивіда, підтримувати самоцінність та внутрішню стабільність [11].

Також в сенсі виявленої статистичної відмінності можна висунути психодинамічне припущення, що у осіб жіночої статі специфіка стосунку з батьківськими об'єктами на ранніх етапах розвитку є іншою, ніж у чоловіків: у період

раннього дитячого віку у дівчат інтерналізація первинних «слідів материнських функцій», що передбачають власне інтерналізацію почуття захищеності (перенесення у внутрішній вимір Я почуття безпеки архаїчно-первинного нарцисизму, де мати ідентифікувалась як продовження Я немовля та виконувала функції захисту від страждань та підтримки психофізіологічного гомеостазу) та утвердження самостійної ідентичності, страждає від більшої тенденції до дисоціації. До прикладу, лібідозні потяги піврічної грудної дитини передбачають диференційно протилежні бажання: бажання злитись із матір'ю тілом та бажання повної незалежності [8]. Поступова інтроєкція «захисної» материнської фігури у психічному плані дозволяє створити репрезентацію заспокоюючого та турботливого материнського оточення у внутрішньому просторі Я дитини, а далі інтегрований у Я-структуру дорослої особи безпечний та захищаючий Я-об'єкт, який буде асоціюватись з внутрішньою силою та спроможністю до самозаспокоєння та турботи про себе [6; 8]. Натомість значна орієнтація на пошук ідеалізованих зовнішніх Я-об'єктів свідчить про деяке «збентеження» у Я-концепції особи, можливе відчуття власної неадекватності, актуальної потреби підтвердження власної «нормальності» (що, зокрема, також підтвердив статистичний аналіз).

Пошук зовнішнього ідеального Я-об'єкту, у контексті нарцисичної саморегуляції, не може містити єдиного полюсу, адже нарцисизм Я є завжди діалектичним. Несформована внутрішня репрезентація турботливої матері може ініціювати розщеплений образ як себе, так і інших Я-об'єктів, ізоляцію протилежних афектів у психіці індивіда (зокрема депресивних, інфантильного гніву, агресивних оральних фантазій), формування «хибного Я» особи [7; 8; 12]. При актуальній значній диференціації материнського Я-об'єкту на ідеально сильний та жорстоко відкидаючий – така настанова зберігається і у ставленні до себе, до оточуючих та очікуваного ставлення «Інших». Проте зазвичай один оцінюючий полюс може проєктуватись (чергується) назовні [8], до прикладу: ідентифікація із відкидаючим внутрішнім образом матері та ідеалізація зовнішнього об'єкту, що може консолідувати адикційний стосунок з певною особою, або залежність від «нелюдського» перехідного об'єкта (психоактивні речовини, їжа, нав'язлива споживацька поведінка і т.п.), що тимчасово виконуватиме заспокоюючі функції.

Ще одним психодинамічним чинником розвитку Я, що схильне до пошуку ідеальних Я-об'єктів у дорослому віці є психологічна чи фізично-психологічна «відсутність» батька у сімейному стосунку. Самоповага та кристалізація сильного проте не караюче-жорстокого

Супер-Его формуються крізь досвід ідеалізації сильної батьківської фігури, що інтерналізується у внутрішню структуру Я особистості, як підтримуючий та надихаючий Я-об'єкт. Проекція на себе внутрішньої репрезентації батька відіграє важливу роль у підтримванні адекватної самоцінності. У випадку, коли фігура батька відсутня, або «психологічно недоступна» у стосунку, батько нездатний підтримувати потреби дитини, фактично не є тим важливим (разом з матір'ю) об'єктом, що визнає право на існування дитини, є запереченим і осудженим матір'ю, караюче-жорстким – внутрішня репрезентація сильного об'єкта буде несформованою, що може привести до активного пошуку такого об'єкта у дорослому віці в оточуючих. І добре, якщо колись цей пошук приведе людину до психотерапії [6; 7; 8].

Для жінок є більш характерною тенденція до **прагнення похвали та зовнішнього підтвердження**. Отримання підтвердження може грати роль компенсації внутрішніх сумнівів у собі та позитивна оцінка оточуючих таким чином може стати способом стимуляції до активної дії, саморозвитку чи інших змін особистості. Особи жіночої статі в більшій мірі потребують схвалення, позитивних коментарів, та, загалом, надають більшого значення думці оточення щодо формування та підтримання їх самооцінки, в більшій мірі дослухаються до зовнішньої думки у прийнятті власних рішень. Зовнішнє підтвердження слугує для підтримання самооцінки, фокус якої нерівномірно скерований у більшій мірі на думку «Інших» про себе, де саме «Інші», на противагу Я, мають вирішальне слово щодо оцінки власної особистості.

Можна здійснити припущення (у контексті психодинамічної парадигми): в деякій мірі параметр прагнення похвали та підтвердження може відображати специфіку функціонування нарцисичної саморегуляції, де за потребами потрапити в центр уваги, отримати схвалення і, як наслідок, пережити задоволення, може наступати стан тривоги, печалі чи апатії через необхідність уваги. Така емоційна гойдалка може відображати більшу дисгармонію у сприйнятті себе самої та зовнішнього образу Я. Або ж, правдоподібно, це також є засвоєною моделлю поведінки притаманної для жінок, що розкриває бажання бути залученою в суспільні зв'язки, демонструючи свою участь, так і очікуючи підтримку і схвалення у відповідь більше, ніж це характерно чоловікам. В такому випадку відбувається «підживлення» власної важливості та підтримується довіра до себе, якої, через певні причини в особі може не вистарчати. Постійно присутньою є дихотомія: «Інші» сприймаються як об'єкти самозаспокоєння, адже відповідають за оцінювання Я суб'єкта, та як об'єкти, що викликають тривогу в ну-

трішньому психічному житті особи – об'єкти адиктивних потреб від яких залежить самобачення людини. Яскраво вираженим може стати конфлікт потреби у залежності та прагнення визнаної окремоті Я [8; 12].

У випадку актуального дослідження показники шкали не є значно завищеними, проте існує небезпека пережити «загубленість» в житті, нерозуміння власного Я за умови втрати чиеїсь прихильності, критики, відсутності підтвердження власної значущості ззовні. Адже потреба в увазі, схваленні потребуватиме постійного підживлення збоку, а перекладати відповідальність за індивідуальну цінність Я на оточуючих, без достатньої віри в себе, може бути небезпечним. Ефективно функціонуюча нарцисична саморегуляція передбачає позитивну оцінку інтересу навколишніх, аби цінність цієї уваги не абсолютизувалась й зберігалась базова внутрішня самодостатність.

Потреба похвали та підтвердження розкриває більшу значущість для жінок проблему ідентифікації меж власного Я та зовнішнього об'єкта, запит щодо реальності власного існування, можливість проставлення унікальності Я-змісту зовнішній дійсності, де є «Інші». Чи можна припустити, що психотичне Я у жінок є більш доступним та чутливим до регресії до більш архаїчних рівнів організації (загалом більш рухливим на осі «невротичне-психотичне»?) [9]. Це потребує детальнішого, і власне клінічного, дослідження.

Для осіб жіночої статі притаманна тенденція до **симбіотичного захисту Я**. Зростання актуальності симбіотичного захисту фіксує тенденцію пошуку схожого на себе об'єкта, проте такого який ще й володіє бажаними особливостями, які особа прагне мати. У тандемі з таким об'єктом, особа повинна почувати себе сильніше та впевненіше. Це ідеалістичне бажання бути в безмежно стабільних взаєминах, з гарантією від розчарування, запорукою надії та опори є достатньо специфічним «підмурком» індивідуальної самоцінності [1; 2].

Негативний аспект симбіотичного захисту є в тому, що потреба контакту з іншою особою може перетворитися в необхідність та першочергову причину ініційованої активності (у крайньому – залежності). Натомість симбіотичний зв'язок, даючи ілюзію безпеки, підкріплює реальність існування особи схожістю життєвих установок, проте може депривувати її справжні бажання, автентичні вияви Я та спонтанність.

Мотивацію потреби у симбіотичному захисті можна означити у фразі: «Шукаю свою втрачену частину». Якщо внутрішньо її віднайти не у змозі – треба знайти когось у оточуючому світі, хто б доповнив, співіснував із Я. Потреба у симбіотичному злитті також відображається у архаїчному нарцисичному пере-

несенні злиття: катектований об'єкт як частина Я індивіда, дуже бажаний своїми особливостями [4; 10]. Визнана психологічної сили такого об'єкту доповнюватиме самоцінність Я індивіда, наповнюватиме особистість якостями, які перебиваються як дефіцитні. Несвідомо ідентифікація із об'єктом симбіотичного захисту може підкріплювати почуття власної меншовартості та нівелюватиме унікальність іншої особи.

Тож надактуальна потреба у симбіотичному захисті – це про потребу заповнити пустку у внутрішньому світі Я, де відсутня самозапокоюча репрезентація матері, або ідеалізована сильна репрезентація батька.

Для осіб жіночої статі більш характерна тенденція до **іпохондричного захисту від тривоги**. Це свідчить про більшу стурбованість перспективою захворіти, а ніж у чоловіків. Умовою вираження такої особливості нарцисичної саморегуляції є менш реалістичне уявлення про власне здоров'я, де загальна вища тривожність особи безпосередньо реалізує себе у занепокоєнні станом власного тіла. Потреба у реагуванні «іпохондричним типом» діє у напрямку збереження Я від його можливої фрагментації, «переключенням» уваги з внутрішньої тривоги (через проблемні із самоцінністю) на зовнішнє тілесне представництво Я [1].

Психосоматична інфляція як спосіб зменшення тривоги також може бути способом утвердження границь тіла особи, що є психологічно неоднозначними, та є символом фізичного виживання: гіпертурбота про власне фізичне здоров'я замість втрати ідентичності та особистісної фрагментації [8]. Також іпохондрична турбота про тіло містить вторинну корить щодо страху зникнення власного Я у злитті із більш сильним об'єктом, фізична атака на власне тіло – атака на інтерналізований батьківський об'єкт, який провокує адиктивні симбіотичні стосунки в дорослому віці.

Характеризуючи специфіку нарцисичної саморегуляції притаманну для жінок можна зробити декілька узагальнюючих висновків:

1. Досвід об'єктного стосунків у жінок відрізняється від такого досвіду у чоловіків, має специфіку у відтворенні потреби у ідеалізованому сильному об'єкті та зацікавленості в утворенні симбіотичних стосунків. Специфіка об'єктних стосунків жінок впливає на підтримування сили Я, кристалізацію самоцінності та відчуття вагомості індивіда у соціумі;

2. «Ядро» Я зберігає свою цілісність, проте її підтримка потребує більш сильного психічного захисту для стабілізації у об'єктному стосунку;

3. Актуальність потреби у архаїчному догляді, прагненні до ідеального об'єкту та потреба похвали, симбіотичний захист Я у поєднанні більшою слабкістю Я та із вищою тривогою у психоаналітичному дискурсі свід-

чать про більшу нарцисичну фрустрацію, чи, навпаки, надмірну нарцисичну гіперстимуляцію у найбільш ранньому стосунку із матір'ю (дитина як єдиний об'єкт лібідозного та нарцисичного задоволення для матері); менш гармонійну інтегрованість ідеалізованого батьківського імаго у структуру Я; дисгармонійність в формуванні особистісної автономії; зміни у здатності до ідеалізації, що необхідна для вибудовування структури персональних цінностей й т.п.);

4. Особливості нарцисичної саморегуляції жінок відображають своєрідну конфігурацію підтримання самоцінності через ідентифікацію з ідеалізованим об'єктом, та схильні виражатись у висловлюванні: «Ти досконалий, але я – частина тебе, то і я теж досконалий»; оточуючі особи також можуть визначатись як перехідні об'єкти для самозаспокоєння, резонуючими із дифіцитарністю інтроектіваних об'єкт-репрезентацій батьківських фігур;

5. Відносини із об'єктами можуть характеризуватись регресивними тенденціями збереження внутрішньої структурної цілісності та високої самооцінки, фокусом на втечі в соматичну симптоматику для окреслення реалістичних рамок власного існування (припускається, що латентний архаїчний страх не існувати є більш сильним, потреба у симбіозі контрастує із прагненням окремоті, заміщується турботою про тіло);

6. Задоволеність собою, своєю діяльністю є більш тісно пов'язаними зі суспільною думкою та оцінкою близького оточення (в такому випадку потреба похвали у зрілому віці є доповненням ідеалізованого та інтерналізованого Я-об'єкту, виступає підтримкою й умовою відновлення нарцисичного балансу у випадку виникнення сумнівів у собі);

7. Нарцисична саморегуляція скерована на задоволення більш актуальної потреби у підтримуванні соціальних контактів, переживанні залученості до певної соціальної групи (спроможності віднаходити своє місце у соціумі та переживати важливість власної ролі у ньому).

Висновки. Досліджено, що для жінок більш притаманна перехідна форма інтеграції ідеалізованого об'єкту у Я-структуру, що може використовуватись для лібідозного катексису реальних об'єктів. З точки зору здорового нарцисизму, зокрема у симбіотичному злитті із ідеалізованим об'єктом (чи його вже уявною імагінацією) може активуватись грандіозне Я особи, яке такі потреби бути утвердженням, поза виникаючими на його шляху бар'єрами. Я індивіда у такому випадку утверджується за допомогою злиття із важливим ідеалізованим об'єктом.

Проте іншим, менш позитивним моментом, може бути відтворення регресивної позиції, що була доцільна у дитинстві та стала захис-

ною реакцією на неспроможність виявляти власну грандіозність (що не була контейнерованою у дитинстві) в актуальному часі, та самоцінність людини є дискурсивно скерованою у її розкриття в більше категоріях соціальної приналежності та визнання. Адиктивні патерни скеровані на зменшення напруги від внутрішнього конфлікту, зниження афективного збудження щодо переживання гострої потреби у самозаспокоючій репрезентації внутрішнього Я-об'єкту та самоствердження власної незалежності.

Це відображає своєрідність розвитку об'єктно-лібідозних прагнень та розуміння стосунків у жінок, особливості психологічних рамок та самоприйняття, що може бути пов'язаним як із особливостями психічної конституції, еволюційно викристалізованими та закріпленими у культурі ролями, які жінки виконують, разом із способом їх виховання та іншими особливостями проходження зальної гендерної соціалізації (зокрема в українському суспільстві ще побутує уявлення про «симбіотичний» спосіб життя жінки та її обов'язки надихати, підтримувати, скеровувати, розпізнавати емоційні стани оточуючих, пристосовуватися до їх потреб та почуттів, бути підвищено уважною до думки навколишніх, навіть, у власних судженнях щодо особливостей своєї індивідуальності). Ідея про потребу жінок у більшому «заступництві» (не лише фізичному, але матеріальному та психологічному), а ніж це потребують чоловіки хоч піддається змінам, проте таки залишається актуальною. Загалом життя жінки залежить від великої кількості зовнішніх об'єктів, ставлення до яких є наслідком сімейних атиюдів за час дитинства. В такому вимірі присутність реального ідеалізованого об'єкту (або ж його інтерналізований образ) виступає,

наче, внутрішньою необхідністю та джерелом натхнення щодо переживання більшої сили Я, внутрішньої безпеки та самоцінності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Deneke F.-W., Hilgenstock B. Organisationsformen und Regulationsweisen des Selbstsystems. *Zeitschrift für Psychosomatische Medizin und Psychoanalyse*. 1988. № 34. P. 178–195.
2. Deneke F.-W., B. Hilgenstock. *Das Narzissmusinventar*. Bern : Hans Huber, 1989. 84 p.
3. Freud S. *Group Psychology and the Analysis of the Ego*. New York City : W. W. Norton & Company, 1990. 144 p.
4. Kernberg O., *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*. Lanham : Jason Aronson, Inc., 2000. 376 p.
5. Klymenko M. Types of narcissistic Self-regulation in the context of personal fulfillment. *Journal of Education Culture and Society*. 2019. Vol. 2. P. 85–103.
6. Kohut H. *The Analysis of Self: A Systematic Approach to the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders*. Chicago : University of Chicago Press, 2009. 368 p.
7. McDougall J. *Theatres of the Mind*. London : Free Association Books, 1996. 300 p.
8. McDougall J. *Theaters of the Body: A Psychoanalytic Approach to Psychosomatic Illness*. New York City : W. W. Norton & Company, 1989. 192 p.
9. McWilliams N. *Psychoanalytic Diagnosis: Understanding Personality Structure in the Clinical Process*. New York City : The Guilford Press, 2011. 449 p.
10. Rank O. *The Double: A Psychoanalytic Study*. The University of North Carolina Press, 2009. 114 p.
11. Schwartz-Salant N. *Narcissism and Character Transformation: The Psychology of Narcissistic Character Disorders*. Ontario: Inner City Books, 1982. 192 p.
12. Thomä H., Kächele H. *Psychoanalytic Practice, Volume 2: Clinical Studies*. Lanham : Jason Aronson Inc., 1994. 540 p.